

במנהג זה, כך מחזיקים גם במנהג אחר, כן בהלכות חול המועד לא אמרינן כשם שמלאכה זו הותרה גם מלאכה זו הותרה.

ודוגמא למחלוקת בהלכות חול המועד, שסיבת המחלוקת היא הואיל וטעם ההיתר שונה ממלאכה למלאכה, היא מהא דאמר שמואל: **זופתין במועד כזותא**, מזפתים בזפת כלי קטן, כמו כד, ואין זופתין בו חביתא שהיא גדולה יותר.

ואילו רב דימי מנהרדעא אמר, איפכא: **זופתין חביתא**, ואין זופתין כזותא.

וטעם מחלוקתן: **מר**, רב דימי, דאמר זופתין חביתא, **חייש לפסידא** ששייך רק בחבית גדולה, שאם לא יזפתנה יצא יינה ויפסיד הרבה. ואילו בכזותא יש רק מעט יין, ולא התירו לזפתו בשביל מניעת הפסד קל.

ומר, שמואל, שהתיר רק לזפת כזותא ולא חביתא, טעמו כי **חייש לטירחא** במועד, ולכן לא התיר לזפת חבית(41).

ורואים ממחלוקת זו, שעל אף שמסברא אין חילוק ביניהם, שהרי דבר האבד הותר במועד, בכל זאת נחלקו בזה מסברות שונות, ואי אפשר ללמוד הלכה מהלכה בהלכות חול המועד.

אמר אביי: **נקטינן להלכה**: **הלכות מועד הן כהלכות שבת**.

והדמיון הוא בכך: **שיש מהן פטור אבל יב-ב**

ומצינו ששיכר שלא הגיפו חביתו, נפסד, כהא דאמר אביי: **אמרה לי אם**: טובה חבית שיכר שיש בה רק "**בר שית פאוי**" שש סאים שיכר, ושייע, אבל מוחלק כסוייה, דהיינו, שהיא מוגפת היטב, יותר מאשר חבית "**בר תמני סאין**" ולא שייע! היות ואם החבית אינה מגופה על ידי מריחה חלקה, נפחת טיבו של השיכר.

אמר רב חמא בר גורייא, **אמר רב**: **הלכות חול המועד הן כהלכות כותים**.

כמו שבכותיים נאמר הכלל: היכא דאחזיק [שהוחזקו הכותיים לנהוג כדין] — אחזיק, היכא דלא אחזיק — לא אחזיק!

והיינו, שיש הלכות שהכותיים שומרים לקיימן ויש הלכות שהם נמנעים מלקיימם, וכשראינו אותם לנהוג בהלכה מסויימת אין זה ראייה שהם מקיימים גם הלכה אחרת, על אף שהיא דומה להלכה שהם מקיימים, ושתי ההלכות הן מאותה הכלל.

וכן הוא הכלל בהלכות המועד.

ומבארינן: **למאי הילכתא**? מאי נפקא מינה לן בהאי כללא?

אמר רב דניאל בר קטינא **לומר** שהן הלכות "עקורות", שאין מוציאין מהן הלכות דומות נוספות, אלא כל אחת קיימת רק לגופה, כמו עקרה שאינה מולידה, ואין למיודת זו מזו.

וכמו שבכותים לא אמרינן כשם שמחזיקים

41. השו"ע [תקלח א] פסק, שמותר בין בחביות גדולות ובין בקטנות. והקשו האחרונים, שאמנם מעיקר הדין יש להקל בספק דרבנן [להסוברים מלאכת חול המועד מדרבנן], ולכן אפשר להקל

בדבר שנחלקו בו האמוראים, אבל מכל מקום אי אפשר להקל בשני הספיקות יחד, שהרי על ידי זה אנו עושים ודאי איסור, וכמו שכתב הר"ן בפסחים [קח] לענין הסיבה בד' כוסות.

אסור⁽⁴²⁾, ויש מהן מותר לכתחילה.

וכגון בהא דפליגי שמואל ורב דימי, שהאומר אין זופתין, היינו לכתחילה, וזהו "פטור אבל אסור", שאף אם זופת, אינו מתחייב על כך דבר. והאומר זופתין, מתיר לכתחילה.

רב הונא, חזרו ליה חזדא, קצרו לו את קציר שדהו במועדא, שלא היתה התבואה ראויה לקצור לפני המועד, וכעת חשיבא כדבר האבד, היות ושעורים שאינן נקצרות נפסדות.

איתיביה [בנן], רבה בר רב הונא, לרב הונא: האיך מותר לקצור במועד? והרי שנינו בברייתא בתוספתא:

טוחנין קמח במועד, לצורך המועד. ושלא לצורך המועד אסור לטחון⁽⁴³⁾.

דבר שאבוד במועד – מותר לעשותו במועד.

דבר שאינו אבוד במועד – אסור לעשותו במועד.

כמה דברים אמורים שדבר האבוד במועד מותר לעשותו במועד, בחטין, שהם כבר תלושין מן הקרקע.

אבל דבר שהוא מחובר לקרקע, אפילו כולו אבוד אם לא יקצרנו – אסור לקצרו⁽⁴⁴⁾.

המועד, אלא עושה בריוח, ואם נותר ממנו לאחר המועד, מותר. אולם זהו דוקא בנידון זה, שעושה מלאכה אחת בלבד, אבל בסיפא שהוא עושה כמה מלאכות, קוצר ומעמר וכו', בזה לא התירו לו לעשות בריוח, אלא יש לו לצמצם ולעשות רק כפי הנצרך למועד. [ולכן הזכיר התנא בסיפא "אין לו מה יאכל"]. והוסיף הריטב"א, שכאשר אינו מוצא פועלים שיאותו לקצור לו כמות מועטת זו, ובאותה הוצאה יכול הוא לקצור את כל שדהו, מותר לו לקצרה כולה. [שהוא כדבר האבוד. פרי מגדים תקלו א"א טז]. ולכאורה ביאור כונתו, שהשער האמיתי נקבע כפי מה שנוטלים על קצירת שדה שלימה, ומאחר שנדרש ממנו להוציא סכום זה על כמות מועטת, שאין זה השער האמיתי שלה, נחשב כדבר האבוד. ועיין משנ"ב [תקמג ב].

44. כתב בשיטת ריב"ב, שהחילוק בין מחובר לתלוש הוא, שעבודת מחובר הוא דבר שבפרהסיא, מה שאין כן בתלוש, ולא הותרה

ובאור גדול [משניות] תירץ, שדברי הר"ן נאמרו דוקא במקום שעל ידי שנקל בשני הספיקות יחד, נעבור בודאי על דין מדרבנן [וכמו לענין הסיבה, שהיתה תקנת חכמים להסב בשתית הכוסות, ועל ידי שנקל בשניהם, תתבטל לגמרי תקנה זו], מה שאין כן בנידון שלנו, שהרי יתכן ושני האופנים מותרים, לפי שחכמים לא אסרו בודאי את זיפות החביות, ועל כן יש להקל בספיקם.

42. עיקר כונת אב"י להשמיענו שאין לוקין על מלאכת חול המועד. והרמב"ן [ע"ז כב] כתב לבאר, שאף על פי שמלאכת חול המועד מן התורה היא, מכל מקום אין בה מלקות, שאינה אלא מצות עשה, שעיקר הלימוד הוא כרבי עקיבא [חגיגה יח], הדרוש מ"מקראי קודש". ועיין עוד בנימוקי יוסף.

43. כתב הריטב"א, שבזה השמיענו התנא, שאינו צריך לעשות המלאכה בצמצום לצורך

ורק אם אין לו מה יאכל — קוצר⁽⁴⁵⁾, ומעמר, ודש⁽⁴⁶⁾, וזורה, ובורר, וטוחן, לפי שהתירו אפילו טורח מרובה כדי לאכול.

ובלבד שלא ידוש את התבואה שקצר באמצעות פרות!

ומבואר בברייתא, כי גם במקום שהתבואה תפסד, אסור לקצור אפילו בדבר האבד. וקשה לרב הונא שהתיר לקצור.

ותירץ רב הונא שאלת רבה, בנו:

אמר ליה: ברייתא זו שאסרה לקצור אף בדבר שכולו אבוד — לפי שיטה של תנא

יחידאה היא, ולא סבירא לן כוותיה, אלא מותר אף לקצור, בדבר האבד⁽⁴⁷⁾.

והראיה שאיסור קצירה בדבר האבוד, הוא דעת תנא יחיד:

מהא דתניא: כלל אמר רבן שמעון בן גמליאל משום רבי יוסי: דבר התלוש מן הקרקע, אפילו רק מקצתו אבוד, מותר לעשות בכלו מלאכה כדי שלא יאבד מקצתו⁽⁴⁸⁾.

ואילו המחובר לקרקע, אפילו כולו אבוד — אסור!

מלאכת דבר האבד בפרהסיא, לדיעה זו. אבל מדברי הריטב"א עולה טעם אחר, שמחובר אינו נחשב כדבר האבד, הואיל ואינו ביד האדם כל כך, מה שאין כן בתלוש, שהוא כבר ביד האדם, על כן הפסדו חשוב יותר כדי להתיר מלאכה עבורו.

45. מבואר כאן, שבדבר האבד לא התירו מלאכת מחובר, אבל במי שאין לו מה לאכול הותר אפילו במחובר.

ולפי סברת הריטב"א הנ"ל, מובן היטב החילוק שביניהם, שבאין לו מה לאכול, יסוד ההיתר הוא לצורך מחיתו, ואם כן אין מקום כלל לחלק בין מחובר לתלוש, מה שאין כן לענין דבר האבד, בזה יש סברא לאסור במחובר, הואיל ואין הדבר מסור בידו כל כך, כדי להחשיבו כדבר האבד, וכנ"ל.

ולפי מה שכתב בשיטת ריב"ב, שמחובר נחשב כמלאכת פרהסיא, צריך לומר, שבאין לו מה לאכול ישנה סברא חזקה יותר להתיר עשית מלאכה, ועל כן לא החמירו לעשותה בפרהסיא. ואמנם מבואר לקמן, אף לענין מי שאין לו לאכול, שהוא צריך לעשות המלאכה בצינעא,

זהו דוקא כשיש לו אפשרות בענין אחר, אבל כשאי אפשר לו אלא בפרהסיא, כמו מלאכת מחובר, התירו בכל ענין, אבל בדבר האבד החמיר תנא דברייתא זו, שלא לעשות בפרהסיא, אף על פי שאי אפשר לו בענין אחר.

46. כתב השפת אמת, שלפי האמת נחשבת הדישה כעבודת תלוש, ואם כן יש להתירה אפילו בדבר האבד. ומה שנקט התנא "דישה" הוא כדי להשמיענו בסיפא, שלא ידוש בפרות.

47. כתבו הראשונים, שכונת הגמרא למה שהתרנו לעיל [ב] להשקות בית השלחין, אף על פי שהוא מלאכת מחובר. והקשה הקרן אורה, אם כן מה היתה סברת רבה בר רב הונא להקשות מן הברייתא, שהרי ודאי הלכה כדברי המשנה נגד הברייתא.

48. ומכאן יש ללמוד גם כן לענין מחובר [לרבנן דרבי יוסי], שאפילו מקצתו אבוד, מותר. שעה"צ תקלז מו.

ובפרק א' הערה 190 הובא בשם הרא"ש, שאין נחשב דבר האבד אלא כשהוא אבוד

ומוכח שרק אליבא דרבי יוסי, שהוא יחיד, אמר רבן שמעון בן גמליאל שאסור לקצור בכלול אבוד. ולכן לא חייש רב הונא לאיסורו, כי במשנה בתחילת המסכת מפורש שאף במחובר לקרקע מותר לעשות מלאכת דבר האבד, שהרי שנינו בה משקין את קרקע בית השלחין.

ומקשינן: ואי האי ברייתא יש להעמידה רק אליבא דרבי יוסי, שאסר עבודה במחובר לקרקע אפילו בדבר האבוד — ידוש נמי את התבואה באמצעות פרות!

כי בשלמא אם הברייתא לאו יחידאה היא, אפשר לבאר שסבר התנא הזה כרבי יהודה להתיר רק בשינוי, בדבר האבד.

אך אם סבר התנא הזה רק כרבי יוסי — למה לא ידוש את החיטים שאינם מחוברים אפילו בפרות? והרי רבי יוסי אינו מצריך שינוי בתלוש!

שהרי הא אמר רב יצחק בר אבא: מאן תנא דאמר צריך לעשות שינוי במועד אף במלאכת דבר האבד, על כרחך, דשיטתו היא דלא כרבי יוסי!

כי מדברי רבי יוסי במשנה מבואר שבתלוש מותר מלאכת דבר האבד, ואין צריך לעשות שינוי. ואם כן, למה לא ידוש בפרות! (49)

ומתריצין: אמר לך תנא דברייתא: הכי נמי, שלפי רבי יוסי אין צורך לעשות שינוי, ולדבריו אכן היה צריך להיות מותר לדוש בפרות.

והסיבה שאסר התנא לדוש בפרות אינה מחמת שינוי, שאין במניעה מלדוש בפרות משום שינוי, כיון דככל יומא לאו דוקא בפרות דיישי, כי יש אנשים שדשים גם בלא פרות, הרי האידנא, בחול המועד, נמי, לאו שינוי הוא אם ידושו בלא פרות.

ולכן מוכח שלא מחמת הצורך בשינוי אסר

משום שאין לך אבידה גדולה מאבידת גופו, ועיי"ש שהרא"ש נחלק עליו בזה. ולדעת הראב"ד, מתבאר קושית הגמרא כמין חומר, שבאין לו לאכול ודאי אין צריך שינוי לרבי יוסי, כדין דבר האבד. ובדעת הרא"ש יש ליישב, שבאמת הלא מבואר בברייתא לעיל, לענין מחובר, שמי שאין לו מה לאכול יש להקל בו יותר מבדבר האבד, ואם כן, קל וחומר שלא נחמיר בדינו יותר מבדבר האבד, לענין הצרכת שינוי.

ועוד יש ליישב, על פי מה שהובא בהערה 46 מהשפת אמת, שדישה ושאר המלאכות שאחריה הנוכרות בברייתא, מותרות גם בדבר האבד, ואם כן יש להוסיף ולומר, שאיסור הדישה בפרות נאמר גם על דבר האבד, ועל זה

לגמרי, אבל כשיתקלקל מעט יותר ממה שהוא עתה, אינו נחשב כדבר האבד, ואין להקשות עליו מברייתא זו, שהתירה אפילו מקצתו אבוד, שכאן הנידון הוא, כשמקצת מן הזיתים או מן היין יהיו אבודים לגמרי על ידי מניעת המלאכה.

49. הקשה החזו"א [או"ח קלה], שלכאורה יש לחלק בין המלאכות שהתירו חכמים במועד, ואמנם רבי יוסי התיר דבר האבד בלא שינוי, אבל לענין מי שאין לו לאכול יתכן שהצריך שינוי, וכמו שהצריכו [לעיל ח, י] שינוי בתפירה לצורך המועד, ולא מצאנו שרבי יוסי נחלק בזה. והניח בצ"ע.

והרא"ש [לעיל יא] הביא בשם הראב"ד, שעני שאין לו לאכול נחשב גם כן כדבר האבד,

התנא לדוש בפרות.

תנו רבנן. טוחנין במועד לצורך המועד.

אלא האיסור הוא משום שעושות הפרות רעש מרובה של מלאכה בשעת דישתן, ואסרו חכמים "אוושא מילתא" של מלאכה [גם כשהיא מותרת מצד עצמה] במועד.

ולטחון שלא לצורך המועד, אסור.

ואם טחן בחול המועד לצורך המועד והותר לאחר המועד, הרי זה מותר לאכלו אחר המועד⁽⁵¹⁾.

ולעולם, אכן הברייתא יחידאה היא, וכרבי יוסי, ורק הוא סבר שאסור לעבוד במחובר האבד⁽⁵⁰⁾.

וכן קוצצין עצים במועד לצורך המועד,

נפסק בשו"ע [תקלז טו] לענין איסור דישה בפרות. [אולם יש להדגיש, שהדישה בפרות נעשה בקול רעש גדול, ועל כן החמירו בו אפילו כשעושה לאכילתו, מה שאין כן כשעושה בפרהסיא בלא רעש גדול, לא החמירו, וכמו שנלמד לקמן יג לענין ציידים. ויותר מזה כתב הרמב"ן להוכיח ממה שנלמד לקמן יח ב, שאפילו לשאר צורך המועד, יש להתיר לעשות בפרהסיא].

סובבת קושית הגמרא, שרבי יוסי אינו מצריך שינוי דבר האבד.

50. כבר נתבאר בהערה 45, שאף על פי שרבי יוסי התיר מלאכת מחובר באין לו לאכול, הגם שמחובר נחשב כפרהסיא, זהו דוקא מפני שאי אפשר לו בענין אחר, מה שאין כן בדישה, שיכול לדוש שלא בפרות.

והראשונים הביאו מהירושלמי, שכאשר דשים לצורך הרבים, מותר לדוש בפרות. אולם הרמב"ם [יו"ט ז ו] מפרש הסוגיא בענין אחר, ולדבריו כונת הגמרא ליישב, שרבי יוסי אינו מצריך שינוי בדבר האבד, דוקא כשעל ידי השינוי יהיה נגרע מעבודתו דבר, אבל כשאין חילוק כלל אם עושה המלאכה כדרכה או שלא כדרכה, אזי מודה רבי יוסי שצריך שינוי, וכונת הגמרא "לאו שינוי הוא", שאין זה שינוי שעליו אמר רבי יוסי שאינו צריך לעשותו. כן פירש הכסף משנה בדעתו. ומכח זה פסק הרמב"ם שם לענין אדם שאין לו מה לאכול, שצריך לשנות, כשאין חילוק באיכות המלאכה. ובחידושי הגרע"ק איגר [תקלז א] הביא בשם הבית יוסף, שהוא הדין לענין דבר האבד. ועיין עוד בלחם משנה שם.

ולעיל [יא] למדנו, שרבי יוסי הותר לנגר להכות בפטיש במועד, אף על פי שיש בזה השמעת קול גדול, ולפי המבואר כאן נצטרך להעמיד דין זה דוקא כשאין לו לאכול, אבל בדבר האבד אסור, כדין מחובר שאסור בו רבי יוסי, אף על פי שאי אפשר לו אלא בפרהסיא. וכבר כתב כן בחידושי הר"ן שם. [ולפירוש הריטב"א הנ"ל, שרבי יוסי החמיר במחובר מטעם אחר, יש לומר, שבדבר האבד גם כן יש להתיר כשאין אפשר אלא בפרהסיא, ולפי זה, אין צריך להעמיד היתר הכאת הפטיש באין לו לאכול. ועיין עוד בריטב"א לקמן ד"ה תאנא ובלבד].

51. פירש רש"י, שאם עשה מלאכה לצורך

וכל זה לדעת רבי יוסי, ועדיין יש לעיין איך הדין לרבנן. ומצאנו שרבנן התירו כשאי אפשר בענין אחר אפילו בדבר האבד, וכמו מלאכת מחובר, אבל מכל מקום יתכן שהם מודים לרבי יוסי, שאפילו באין לו לאכול, יש לו להחמיר לעשות בציונעא, על כל פנים כשאפשר לו. וכן

ושלא לצורך המועד, אסור.

איפכא:

ואם קצין במועד לצורך והותיר עצים לאחר המועד, הרי זה מותר בשימוש בעצים אחר המועד.

דתניא: מטילין שכר במועד לצורך המועד, ושלא לצורך המועד אסור, אחד שכר תמרים ואחד שכר שעורים.

וכן מטילין שכר לעשותו במועד מתמרים או משעורין אפילו בטרחה גדולה, לצורך המועד. ושלא לצורך המועד אסור.

ואף על פי שיש לו שכר ישן מלפני המועד, מערים ואומר שרוצה לשתות שכר חדש, ומטיל שכר במועד, ושותה מן החדש, ואומר שלצורך המועד מטילו⁽⁵²⁾.

ואם הטיל והותיר הרי זה מותר לשתותו אחר המועד.

וקשה, הא אמרינן בבביתא לעיל שאסור להערים אפילו רק כדי להוסיף!

וכל אלו שהותיר, מותרין לאחר המועד ובלבד שלא יערים לעשות הרבה במועד, ויאמר שעושה לצורך המועד, בעוד שכוונתו לאחר המועד, דאסור.

ומתריצין, תנאי היא, וברייתא אלו נחלקו במחלוקת בדין הערמה, המבוארת בבביתא שלישית:

ומקשינן: ורמינהו, מברייתא ששינו בה

דתניא: אין מערימין בכך.

אבל כשהוא רוצה באמת בחדש יותר מן הישן [אף על פי שהישן עדיף ממנו, וכמו שלמדנו בעמ' א], אין זה הערמה, ולדעת הכל מותר. וכן נראה מפירוש רש"י. ואכן באופן זה מותר אפילו ביום טוב עצמו. עיין [תקו משנ"ב לז] לענין פת חמה.

המועד, ונותר ממנו לאחר המועד, הרי זה מותר ליהנות בו לאחר המועד. ולכאורה יש לדקדק מדבריו, שאילו היה עושה מתחילה לצורך אחר המועד, היה אסור לו אז בהנאה, כדין מעשה שבת, שאם עשה במזיד, אסור לו בהנאה לעולם [או"ח שיח א]. ואכן, דעת המגן אברהם [תקלח ב], שלהסוברים מלאכת חול המועד אסורה מן התורה, אזי אסור לו בהנאה לעולם. ועיי"ש בבית מאיר שנחלק עליו. ועיין עוד בריטב"א י [ב].

ומבואר בראשונים, שיש כאן שני עניני הערמה, א] כשעושה יותר מכפי הנצרך לו למועד, בכדי שיהיה נותר ממנו לאחר המועד, ב] כשיש לו מן הישן, ועושה חדש, כדי שיאכל ממנו עתה, ויהיה נותר הישן לאחר המועד. ואף על פי שאופן זה קל יותר, שהרי סוף סוף עושה המלאכה לצורך אכילתו במועד, מכל מקום, גם זה נחשב להערמה, הואיל ועיקר כונת המלאכה היא להותיר את הישן לאחר המועד.

אבל מדברי המרדכי נראה שמפרש, שבזה השמיענו הברייתא, שמותר לו לעשות מלאכתו בריוח, ואינו מחוייב לעשות בצמצום. וכן נפסק בשו"ע [תקלג א]. והר"ן [עמ' א] התיר לתקן הספסלים כדי שיהיה לו בריוח במועד, ולא יצטרך להצמצם.

והקשה השפת אמת, אם כן, היה אפשר ליישב את סתירת שתי הברייתות באופן זה, שהברייתא האוסרת הערמה, מדברת על הערמה באופן הראשון, שמרבה במלאכה לצורך אחר

52. כתב הראב"ד [יו"ט ז ח], שדוקא כשאין לו תוספת הנאה מן החדש, אז נקרא הערמה,

רבי יוסי בר יהודה אומר מערימין⁽⁵³⁾.

רב, הצדו ליה הצדא קצרו לו קציר בחולא דמועדא.

שמע שמואל, איקפד, הקפיד על שקצרו לרב את שדהו במועד.

ומקשינן: לפי מה דאמרין לעיל, שרק לרבי יוסי אסור לעשות מלאכה במחובר, לימא האם נאמר דשמואל, דאיקפד על רב — כיהודאה פכירא ליה?!

ומתריצין: לא. הצדא דחיטי קציר חיטים הוה, דאפילו אם לא היו קוצרין אותו במועד גם לא הוה פסיד, ולכן איקפד שמואל, כי לא היה זה דבר האבד. אבל בקציר שעורים, היה מתיר שמואל, היות דלא סבר כרבי יוסי, שהוא יחידאה.

ומקשינן: אם לא היה זה דבר האבד תיקשי איפכא: אם כן, רב, מאי טעמא עביד הכי?! הא לא הוי דבר האבד!

ומתריצין: אין לו "מה יאכל" הוה, וסיבה זו מתרת מלאכה בחול המועד.

והא דאיקפד שמואל, משום דלא פיימיה קמיה, לא הבהירו לו את העובדה שלא היה לרב מה לאכול, וסבור שקצרו עבורו דבר שאינו אבד, ללא היתר.

אי נמי, ידע שמואל שלא היה לו לרב מה לאכול, ואיקפד על שקצרו עבור רב, ולא קנו לו אוכל בשוק, משום דאדם חשוב שאני. שאין לו להשתמש בהיתרים, כשאר בני אדם⁽⁵⁴⁾.

רבי יהודה נשיאה, נפק יצא לחצר מעורבת בשבת בחומרתא דמדושא, טבעת של מתכת עם חותם אלמוג.

וכמו כן, אשתי שתה מיא דאחים קפילא ארמאה, מים שחוממו על ידי טבח נכרי, ולא חשש בכך לאיסור שתיית בשולי נכרים.

שמע רב אמי על מעשיו של רבי יהודה נשיאה, ואיקפד עליו!

המועד, והברייתא השניה התירה הערמה דוקא באופן השני, שנהנה במועד עצמו מן המלאכה.

53. הרמב"ם [שם] פסק שיותר להערים, מאחר שאין ההערמה ניכרת. וביאר האור שמח, כיון שהרואה יכול לסבור שיש לו באמת עדיפות בחדש מן הישן, אינה הערמה הניכרת. וכן הביא המשנ"ב [תקלג ט] בשם כמה אחרונים.

ומפני זה אסרו להרבות במלאכה לצורך אחר המועד [אף להרמב"ם], שהרי בזה שעושה הרבה מכפי צרכו למועד, ניכרת ההערמה. אבל הראב"ד פסק כרבנן לאסור הערמה בכל ענין. וכן פסק בשו"ע [שם א]. וכתב המשנ"ב, שמכל מקום אין למחות ביד המקילין כהרמב"ם.

54. הרמב"ם [יו"ט ז ו] כתב, שאפילו יש לו מעות לקנות בהם מאכל, מכל מקום מותר לו לעשות מלאכות בשדהו לצורך אכילתו, ששמחה היא לו לאכול משל עצמו. וכתב הבית יוסף [תקלז], שיש להוכיח כן מדברי הגמרא אלו, שודאי מפני שאדם חשוב הוא, אינו צריך לגווע ברעב, ועל כרחך שהיו לו מעות לצורך מאכלו, ומכל מקום התיר לעצמו לקצור שדהו, כדי לאכול משל עצמו. ואכן הריטב"א הקשה קושיא זו. ותירץ, שמכל מקום היה יכול ללוות מעות לצורך מחיתו. ועיין ביאור הלכה [תקמב ב ד"ה על ידן שדן], האם מותר לו לעשות מלאכה במועד להשתכר בה, בכדי שלא יצטרך ללוות מעות מאחרים, שהרי באופן זה אין שייכת

אמר רב יוסף: מאי טעמא איקפד רב אמי?

אי משום הדבר הראשון ששמע, שיצא רבי יהודה נשיאה עם חומרתא דמדוּשא בשבת לחצר מעורבת — הא תניא במסכת שבת שמתר לצאת בה לחצר מעורבת:

דתניא: השיריין אצבעות, צמידים שתולים על היד, הנזמים שתולין באף, והטבעות — הרי הן ככל הכלים הניטלין בחצר המעורבת.

אבל לרשות הרבים לא תצא האשה עמהן, כי חיישינן שתשלוף אותן האשה מעליה, ותראה לחברתה, וכך תעבירנו ארבע אמות ברשות הרבים.

אך בחצר התירו לטלטלם, מדין כלי המיטלטל בחצר מעורבת, ולא בתורת היתר של מלבוש.

ואם כן, מצד זה אין מקום לקפידת רב אמי⁽⁵⁵⁾.

ואי איקפד רב אמי משום ששמע על רבי יהודה נשיאה דאישתי מיא דאחים קפילא ארמאה — הא גם זה מותר!

דהא אמר רב שמואל בר יצחק אמר רב: כל דבר שנאכל כמות שהוא חי ואין צריך בישול, הרי אף אם בשלו נכרי אין בו איסור משום בישולי נכרים.

והרי מים שותים גם ללא חימום, ולמה איקפד רב אמי על כך ששתה מים שחיממם נכרי.

ומבארין: אף שיש היתר, אדם חשוב שאני, ולא היה לו לצאת בחומרתא דמדוּשא ולא לשתות מיא דאחים נכרי, כי יש לו להחמיר על עצמו יותר⁽⁵⁶⁾.

אמר רב חננאל אמר רב: קוצין אדם דקל במועד, אף על פי שאינו צריך אלא לנסורת שלו, שנושרת בעת הקציעה. כי אם לא

סברת הרמב"ם שהוא רוצה לאכול מתבואתו דוקא.

עוד יש ללמוד מסוגייתנו, שמתר לעשות מלאכה במועד כדי שיאכלו אחרים ממנו, וכלשון הגמרא "חצדו ליה חצדא". אולם לצורך נכרי, אסור, כמו שאסור לבשל ביום טוב לצורך אכילת נכרים וכלבים. כן כתב החיי אדם [קו יא]. וכן מבואר במגן אברהם [תקלא ח].

אולם בעיקר הדבר כתב הרש"ש, שלפי תירוץ זה, יתכן לחזור ולפרש, שקצרו הקוצרים את שדה רב, משום דבר האבד, וסברת שמואל להחמיר בזה, מפני שאדם חשוב הוא. ועיין עוד הערה 59.

55. התוס' בעירובין [מז] פירשו בשם ר"ח, שרבי יהודה נשיאה יצא בו לחצר, אבל לרשות

הרבים אסור לצאת בו. ואף על פי שדרך מלבוש הוא, מכל מקום גזרו חכמים שמא יסירנו מאצבעו, ויעבירנו ארבע אמות ברשות הרבים. וכן כתב שם בתוס' הרא"ש ומטעם אחר, שכאמת חומרתא דמדוּשא איננה נחשבת מלבוש ותכשיט, והיוצא בה לרשות הרבים חייב חטאת, ועל כרחק שיצא בה לחצר [המעורבת]. ועיין רש"י כאן. אבל רבינו תם כתב, שאפילו לרשות הרבים מותר, והגזירה הנ"ל נאמרה דוקא באשה, שדרכה להראות לחברותיה, אבל לא באיש.

56. רש"י מפרש, שבשניהם יש לו להחמיר, בחומרתא דמדוּשא ובמים שחיממם הנכרי. והש"ך [יו"ד קנב ב] נקט כן להלכה לענין בישולי נכרים. ועיין עוד בדגול מרבכה [שם קיג א].

שבקיה, עזב רב אשי את היער ולא קצצו במועד, והדר אתא, וחזר ובא אחר המועד לקוצצו.

רב יהודה שרא למיעקף ביתנא, התיר לקטוף צמחי פשתן בחול המועד, ולמקטל בשותא, לחתוך כשות, ולמיעקף שומשמי.

אמר ליה אביי לרב יוסף: בשלמא למיעקף ביתנא מותר, משום דחזי שראוי הוא לחפיפה, לחפות בו מאכל לצורך המועד (58).

וכן לחתוך בשותא מותר, כי חזי ראוי הוא לעשות ממנו שיכרא למועד.

אלא שומשמי — למאי חזי?! הרי אין הם ראויין לאכילה עד שיכמושו אחר זמן לקיטתם, וזה יהיה רק אחר המועד, ואיך מותר לעקן במועד שלא לצורך המועד?

ומתרצינן: חזי ראויים הם צמחי השומשמים לשימוש בנזיי, בגרעינים דאית בהו, שיש בהם, שעושיין מהן שמן.

רבי ינאי הוה ליה ההוא פרדיסא דמטא זמניה להבשיל בחולא דמועדא.

קטפיה, בחול המועד.

יקצצנו כולו לא יוכל ליטול את הנסורת הנצרכת לו (57).

לייט עלה אביי [לשון קללה]! כי אף שמותר לעשותו אם אינו מערים, מכוער הוא הדבר לעשות מלאכה גדולה כזאת לצורך קל כל כך.

רב אשי הוה ליה אבא יער באיזור העיר שילנייא.

אזל למיקצייה בחולא דמועדא.

אמר ליה רב שילא משילנייא לרב אשי: מאי דעתך שמותר לקצוץ יער בחול המועד?

אם משום דקאמר רב חננאל אמר רב: קוצין אדם דקל במועד אע"פ שאינו צריך אלא לנסורת שלו — הא לייט עלה אביי, וסבר שאסור!

אמר ליה רב אשי לרב שילא: לא שמייע לי דברי אביי. כלומר, לא סבירא לי את מה שאסר!

אישתמיט נרגא, נשמט הגרון מידו של רב אשי. בעי, "רצה" הגרון למיפסקיה לשקיה, לחתוך את שוקו של רב אשי, משום שעבר על דברי אביי.

גדול, מותר.

58. רש"י מפרש, כדי לכסות בו את המאכל. והריטב"א פירש, שהוא ענין רחיצה. ומכל מקום, אין היתר בזה אלא כשעושה כן למטרות אלו, אבל אין די בזה שהוא ראוי לדברים אלו. כן כתב המשנ"ב [תקלג יא]. והוסיף, שאף על פי שאינו נצרך אלא לראש הגבעול [לפירוש

57. המאירי מבאר, שדין זה נאמר גם לדעת חכמים האוסרים הערמה, כיון שיש לו צורך בנסורת, ולמטרה זו מוכרח הוא לקצוץ את כל הדקל, אין זה הערמה, ומותר. וכן כתב השיטה, שיש לדמות דבר זה, לאדם השוחט בהמה כדי לאכול ממנה אבר אחד בלבד, שהוא מותר. והוסיף המאירי, שאף אביי מתיר בזה מצד עיקר הדין, אלא שהדבר מכוער לעשות כן. ולצורך

לשנה הבאה, למדו כולם ממעשיו, ושהיה והשהו כולי עלמא לפרדיסיהו לקטפם בחולא דמועדא על אף שהגיע זמן הלקיטה קודם המועד.

אפקריה רבי ינאי לפרדיסיה בהוא שתא, משום שעל ידו באה תקלה לציבור, שהשהו פרדיסיהם מלקטוף עד חול המועד⁽⁵⁹⁾.

מתניתין:

מכנים אדם פירותיו למקום המשתמר בחול

המועד מפני הגנבים⁽⁶⁰⁾.

ושולה מעלה אדם פשתנו מן המשרה, ששורין אותו במים לנקותו, בשביל שלא תאבד הפשתן, היות ששהיית הפשתן במי המשרה במשך זמן רב מקלקלת אותו.

ובלבד שלא יכוון את מלאכתו להשהותה ולעשותה במועד⁽⁶¹⁾, שבו אסור במלאכה אחרת, ופנוי יותר משאר ימות השנה. והיינו באדם שיוכל לטרוח במלאכות אלו קודם

הלא אין בזה שום מלאכה. והרש"ש העיר, שלכאורה יש בזה משום מעמר, שהאוסף פירות וכל גידולי קרקע ממקום גידולם, אף על פי שנוטלם למקום אחר, יש בזה איסור תורה דמעמר.

61. מבואר במשנתנו, שאם כיוון לעשות מלאכתו במועד, אסור לו אח"כ לעשות המלאכה במועד. ודין זה נאמר דוקא בדבר האבד. והוא הדין לענין שאר צרכי המועד, כמבואר בשו"ע [תקלו א] ובשעה"צ [תקמה לא]. ואפילו במכשירי אוכל נפש [תקמ ח]. אבל לענין מלאכות הנעשות באוכל נפש עצמו, לא אסרו חכמים אפילו אם כיוון לעשותם במועד. כן כתבו הראשונים. וכן נפסק בשו"ע [תקלג]. וכתב החיי אדם [קו ב], שכמו כן הותר בהם לכתחילה, לכוון מלאכתו למועד. וכמו כן התירו לעשות מלאכה לצורך מצוה אפילו כשכיוונה להגל. ביאור הלכה [תקמה ג].

ובעיקר איסור מכוון מלאכתו, נראה מלשון הרמב"ם [יו"ט ז ד], שזהו דוקא כשהניח המלאכה מתוך כונה תחילה שיעשנה במועד, שאז הוא פנוי משאר עבודות ויוכל להתעסק בה, אבל כשנתעצל או שכח ולא עשאה קודם הרגל, אף על פי שהיה יכול לעשותה אז, לא אסרוהו

הריטב"א], לא הטריחוהו חכמים לשנות מכפי דרכו שהוא עושה בחול. ולכאורה נראה מדבריו, שריבוי בשיעורים הותר במועד. ועיין עוד מזה בפרק א' הערה 209.

59. כתב הבית יוסף [תקלז] בשם רבינו ירוחם, שמכאן יש ללמוד, שאדם חשוב יש לו להחמיר שלא לעשות בדבר האבד, שהרי רבי ינאי החמיר על עצמו להפקיר פרדסו, אף על פי שמצד הדין היה מותר לו לקוטפו.

והבית יוסף נחלק עליו, וכתב, שממעשה זה יש ללמוד להיפך, שהרי רבי ינאי ודאי מתחילה עשה כדין במה שקטף את פרדסו [אף על פי שהיה אדם חשוב], ואף לאחר מכן שהפקיר את פרדסו, לא עשה כן אלא משום מעשה שהיה, שטעו רבים ללמוד ממנו ולכוון מלאכתם במועד, אבל מכל מקום לא חזר בו מהוראתו הראשונה.

60. לפי פשוטו, הנידון במשנתנו הוא מצד הטורח שבהכנסת הפירות, ועל כן כשאינן חשש של הפסד, אסור. וכן כתב המשנ"ב [תקלח יא]. אולם התוס' כתבו להסתפק, האם נאסר בחול המועד טירחא שאין עמה מלאכה, וסיימו על כך בקושיא, שאם כן, מדוע נאסר הכנסת הפירות,

המועד, או אחריו⁽⁶²⁾.

ואם עשאוה במועד בית דין מפקירין אותה ממנו.

וכולן, אם כווננו מלאכתן] שיכלו לעשותה בימות השנה], והניחיה לעשותה במועד, אפילו שכעת הוא דבר האבד, עליהם להניח שיתקלקלו ויאבדו, ולא יהנו מהם⁽⁶³⁾.

גמרא:

תנא, המכניס את פירותיו ששנינו במשנה,

חכמים שלא יעשה המלאכה במועד. ולפי זה מתפרש "יאבדו", מאליה, על ידי שלא יעשה המלאכה במועד. אבל אם לא נאבדה המלאכה, יכול לעשותה אחר המועד. והרמ"ך [נו"ט ז ד] כתב בשם הגאונים, שבית דין מונעים ממנו מלעשות המלאכה לעולם, והרי היא אובדת מאליה. ולפי שני פירושים אלו, הנידון במשנה הוא כשעדיין לא עשה המלאכה.

אבל הרמב"ם העמיד המשנה כשעבר ועשה המלאכה במועד באיסור, ומפרש שקנסוהו חכמים, שיהיו הבית דין מפקירין את המלאכה לכל אדם. והאחרונים נקטו שגם לדעתו, כל זמן שעדיין לא עשה את המלאכה, קונסים אותו שלא יעשה, על כל פנים במועד, וכנ"ל.

וכתב התוס' יו"ט, שמקור דברי הרמב"ם הוא, ממה שלמדנו לעיל, שרבי ינאי הפקיר פרדסו, מאחר שבני אדם נכשלו וכיונו את מלאכתם למועד, הרי לנו, שאם באמת כיוון מלאכתו, קנסוהו להפקיר המלאכה, ומפני זה החמיר רבי ינאי על עצמו לדון כאילו היה מכון מלאכתו.

והשפת אמת כתב, שמדקדוק לשון המשנה יש ללמוד, שחכמים לא הסתפקו בזה שאסרוהו לעשות המלאכה במועד, אלא הוסיפו לקנסו שלא יעשה אחר המועד, כדעת הגאונים, או להפקירה לכל, כדעת הרמב"ם, שהרי בתחילה כבר אמר התנא "ובלבד שלא יכוון מלאכתו במועד", ומשמעותו, שאילו כיוון מלאכתו לא יעשה, ולשם מה הוצרך אח"כ לומר, "וכולן וכו' יאבדו", ועל כרחק שבא להחמיר עליו בקנס

לעשות במועד. וכן נפסק בשו"ע [תקלח א]. ועיין שעה"צ [תקמ כג].

אולם החתם סופר [חור"מ מב] החמיר בדבר, ולדבריו, דוקא כשהיה סבור מתחילה שיכול להניח המלאכה עד אחר המועד, ולבסוף נתברר שטעות היתה בידו, ואם לא יעשה במועד, יהיה לו הפסד, אז התירו לו לעשות במועד, אבל כשהיה יודע מתחילה שאינו יכול להניח עד אחר המועד, וידע שהוא מחוייב לעשותה קודם המועד, ומחמת עצלותו הניח המלאכה לזמן מאוחר יותר, ולבסוף כשנתקרב הרגל שכח ולא עשה כלל, הרי זה כמכוון מלאכתו, ואסור.

וכתב החזו"א [או"ח סוף קלה], שאדם הרגיל לקצור בעצמו תבואת שדהו, ויודע שאם לא יקצור קודם המועד, יהיה מוכרח לקצרה במועד, שאם לא כן תהיה נפסדת, אזי אף על פי שאירע לו מקרה שאינו יכול לקצור בעצמו, מאחר שיש בידו לשכור פועלים שיקצרוהו, אין זה חשוב כאונס, אלא הרי הוא כמכוון מלאכתו, ואסור.

62. כתב המגן אברהם [תקלט ב], שהאיסור לכוון מלאכתו במועד נאמר בין במלאכה גמורה ובין במקח וממכר. והוכיח כן ממה שלמדנו כאן לענין שולה פשתנו מן המשרה, שאף בו אסור לו לכוון מלאכתו, ואף על פי שאיננו אסור משום מלאכה [אלא משום טירחא].

63. רש"י בבכורות [לד] מפרש, שקנסוהו

הוא בתנאי:

שנינו במתניתין: ושולה פשתנו מן המשרה.

ובלבד שיכניסם בצינעא לתוך ביתו, שלא תהא מלאכתו פירצה בחומרת איסור מלאכת המועד [ע"פ נימוק"י]⁽⁶⁴⁾.

בעי מיניה רבי ירמיה מרבי זירא: כוון מלאכתו לעשותה במועד, ומת המכוון מלאכתו לעשותה במועד — מהו שיקנסו בניו אחריו שיהיו אסורין לעשות אותה מלאכה, אפילו בדבר העומד להאבד אם לא יעשוה, שהרי אביהם היה נאסר, ויהיו בניו אסורין להנות ממנה.

רב יוסף הוה ליה כשורי, קורות עץ, עיילינהו למקום שמור ביממא בחול המועד.

אמר ליה אבוי היכי עשית כן? והתניא, ובלבד שיכניסם בצינעא בתוך ביתו!

ומבארין: הספק הוא, אפילו אם תמצוי יג-א לומר, שאם צרם אזן בכור שחתך מעט מאזן בכור בהמה כדי להתירו לעצמו בעבודה, ומת, הדין הוא שקנסו בנו אחריו, וכשם שאביו אסור בהנאה מהבכור, משום קנס דרבנן, על שעבר על האיסור להטיל בו מום, כן בניו לא יהנו ממנו, עדיין מספקא לן כוון מלאכתו למועד, ומת.

אמר ליה רב יוסף: צינעא דהני ביממא הוא. לפי שמלאכת הכנסתם גדולה ומפורסמת בלילה מאשר ביום, ולכן הכנסתן ביום קלה יותר, כיון דבלילה בעו גברא יתירי כדי להכניסם, וגם בעו צריכים עבורם מדוכרי דנורא להבעיר אבוקות, ולכן אושא מילתא בלילה יותר מהכנסתם ביום, ואין אפשרות שלא להכניסן מפני חשש הפסד, ומותר בדבר האבד⁽⁶⁵⁾.

כי שמא רק בצרם אזן בכור קנסו גם בניו משום דאיסורא דאורייתא הוא. אבל מלאכת דבר האבד, שהוא רק איסור דרבנן, שהרי

נוסף.

האבד, שההפסד הוא ודאי, אין צורך לעשותו בצינעא. וכן הביא המגיד משנה [יו"ט ז ג] בשמו. אבל הריטב"א כתב בשם הרמב"ן באופן שונה קצת, שבשני אופנים הנ"ל, אין ההפסד ניכר בגוף המלאכה, אלא הוא הפסד הבא לו ממקום אחר, ולכן הצרכנו שיעשנו בצינעא, אבל בשאר דבר האבד, שהנוק וההפסד בא לו מגופו, התירו אפילו בפרהסיא. ועיי"ש שביארו לפי זה מה שלמדנו לעיל [יא], שהפטיש היה מכה בירושלים במועד. וצ"ב.

עוד כתב השפת אמת לחדש בכונת הרמב"ם, שאין ההפקר אלא על מה שנוסף לו על ידי המלאכה שעשה במועד, וכדי שלא יהנה ממנה, אבל אין מפקירין את כל השדה מפני כן. וכתב המשנ"ב [תקלח יז], שאם לא זכה בה אדם עד לאחר המועד, מותר לו לבעל המלאכה לזכות ולהתעסק בה.

ועיין עוד בדרכי משה [תקלח א] שהוכיח בדעת המרדכי, להצריך צינעא בכל דבר האבד.

64. כתב הרמב"ן, שדין זה, שהצריכוהו לעשות המלאכה בצינעא, לא מצאנוהו אלא בהכנסת פירות מפני הגנבים, וכן בהבאת כלים מבית האומן [לקמן יג], שבשתי דוגמאות אלו אין ההפסד ברור וודאי, והוא רק חשש בלבד, ולכן החמירו בדבר, מה שאין כן בשאר דבר

65. רש"י מפרש, שמפני טעם זה אין חילוק בין יום ללילה, ומתי שירצה יעשה. אבל בשו"ע